Jutarnji list, 9.4.2016, str. 60, A3

Evidencijski broj / Article ID: 16542023
Vrsta novine / Frequency: Dnevna
Zemlja porijekla / Country of origin: Hrvatska
Rubrika / Section: Magazin

EKONOMSKI ANALITIČAR MAGAZINA PIŠE O KAZALIŠN

Scena iz 'Crne knjige' Boruta Šeparovića, predstave premijerno prikazane u Zagrebačkom kazalištu mladih

Publika je pljeskala, a j očajan: ostavili su me l

Na ekranu iznad pozornice vrte se brojke kojima je ispisana visina hrvatskoga javnog duga. Dug na ekranu tijekom predstave naraste za koji milijun. Zašto? Pitao sam neke gledatelje, ali ne znaju, a mnogi se nisu ni upitali. Tako se ne može biti ljevičar, sorry!

PIŠE **ŽELJKO IVANKOVIĆ** SNIMIO **DAMJAN TADIĆ** EPH

Tijekom cijele predstave "Crna knjiga" u Zagrebačkom kazalištu mladih, koja prikazuje slučaj švicarskog franka, na ekranu iznad pozornice vrte se brojke kojima je ispisana visina hrvatskoga javnog duga. Garantiram, ali garantiram, da one večeri, a ni ijedne druge, gotovo nitko u publici nije znao, a vjerojatno se nije ni upitao, zašto tijekom predstave taj dug raste? Kad posudim 100.000 kuna, pa i s kamatama i na određeno razdoblje, to je to, nema da raste, odmah znam koliko je to ukupno. Pitao sam nekolicinu gledatelja znaju li zašto ovaj dug raste i naravno da nisu imali pojma. Vjerojatno su svojedobno (a i u predstavi) čuli da se kunski obračun glavnice dužnika u francima također povećao i to je u javnosti predstavljeno kao vražja alkemija, pa su to povezivali. No smetnuli su s uma "sitnicu", da je dužnicima u francima glavnica rasla zbog promjene tečaja, a danas je tečaj stabilan. Dug na ekranu tijekom predstave ipak naraste za koji milijun. Zašto? Ne znaju, a mnogi se nisu se ni upitali. Tako se ne može biti ljevičar, sorry! To želim pokazati ovim tekstom.

RASPLET DRAME

Na kraju predstave lik kojeg glumi Ante Perković "računalom tipa iPad Pro, koje je proizvela korporacija Apple, najvjerojatnije u Kini" na istom ekranu pokaže koliko taj dug iznosi po glavi stanovnika (taj - javni dug; na glave stanovnika sjedaju još i njihovi privatni dugovi, a na zaposlene i dugovi firmi, što "Perković" ne precizira). Potom, kao završni simbolični čin, lik kojeg glumi Perković predstavi se kao deus ex machina i rasplete dramu koja se razvijala tijekom predstave: "To će biti veća fikcija od svega što ste vidjeli večeras, možda i najveća fikcija koju ćete ikad doživjeti u kazalištu. Ona podsjeća na to koliko se lako to može napraviti i u stvarnosti." Prije toga, naravno, podsjetio je na Jubilee Law, periodični oprost dugova poznat iz Biblije, i da su "u revolucijama prvo razbijane ploče na kojima je bio zapisan dug". Dakle, deus ex machina, već pretpostavljate i ako niste gledali predstavu - svede hrvatski javni dug na nulu! Nula, zero, krumpir!

Trenutak je katarze. Publika aplaudira, ja - zacvilim! Aaa! Ode moja penzija! Novac koji sam izdvajao za drugi stup mirovinskog osiguranja (a i za prvi, ali da sad ne objašnjavam), novac kojeg sam se odricao posudio sam državi da ona danas poplaća svoje račune zaposlenima, dobavljačima, kome sve ne, a ja sam sutra, kad odem u penziju, planirao živjeti od tog duga.

MOJ ŽIVOT

Da, to je taj dug, financirat će moj život pa i moje zdravstveno. Hrvatska je država dužna meni! Kad ono - ode! Nema! Što sad?

Razlika tog umjetničkog viđenja problema švicarskog franka i realne potrage za rješenjima problema švicarskog franka bila je jedna od tema o kojima sam u emisiji "Na kraju tjedna" Trećeg programa Hrvatskog radija razgovarao s autorima predstave, dramaturginjom Natašom Mihoci i redateljem i dramaturgom Borutom Šeparovićem. Također smo raspravljali i o pitanju krivnje, kojeg se dotiče i predstava, te o tome da u tekstu predstave nema političara. Tu sam

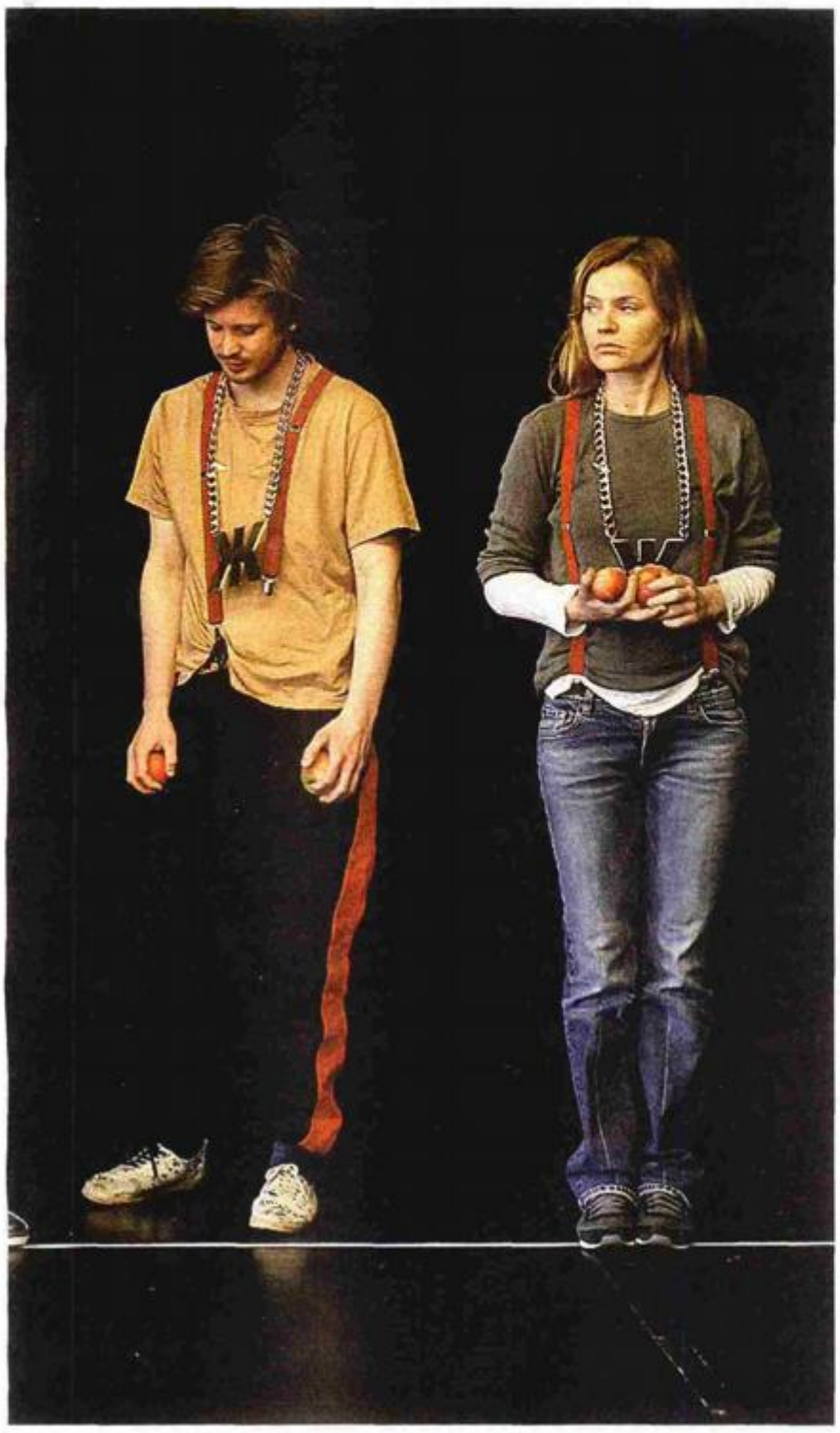
Presscut d.o.o. -- Domagojeva 2, 10000 Zagreb, Croatia -- tel.: +385 1 4550 385, fax.: +385 1 4550 407 -- www.presscut.hr -- helpdesk@presscut.hr

Jutarnji list, 9.4.2016, str. 61, A3

Evidencijski broj / Article ID: 16542023
Vrsta novine / Frequency: Dnevna
Zemlja porijekla / Country of origin: Hrvatska
Rubrika / Section: Magazin

OJ PREDSTAVI 'CRNA KNJIGA'

a sam bio ez penzije

činjenicu smatrao posebno značajnom.

Po mojem sudu, predstava "Crna knjiga" u ZKM-u je odlična i svakako je treba pogledati. Traje više od dva sata, u kontinuitetu. Uhvatila se ukoštac s temom koju i autori i ja smatramo najvažnijim društveno-ekonomskim fenomenom u posljednjih deset godina. To su autori učinili na neobičan način. Skoro godinu dana proučavali su materijale koji su u domaćim medijima objavljeni o slučaju franak, radili intervju s dužnicima i bankovnim službenicima, a zatim su od tih materijala još godinu dana pisali tekst i stvarali predstavu. Utoliko je predstava u neku ruku dokumentarna. Prema riječima Šeparovića, trebalo im je dugo da nauče nekolicinu financijskih pojmova, da stvar pokušaju dovoljno razumjeti ne bi li oblikovali tekst koji se može izgovoriti na pozornici i imati svoj dramski tok.

KAZALIŠNA JE PUBLIKA I U STVARNOSTI NA STRANI DUŽNIKA. NEVOLJA JE ŠTO ONA I U STVARNOSTI OČEKUJE 'UMJETNIČKO RJEŠENJE'

STARE REPLIKE

Moja je prednost kao gledatelja bila u tome što sam sve to već znao, jer sam do prije dvije godine sudjelovao u polemici o franku sa strane financijskog sustava, pa sam čak i prepoznao mnoge replike, nečije riječi. No čini mi se da je cijeli slučaj toliko ušao u uši većine da ni drugim gledateljima nije problem pratiti predstavu.

Pogotovu što su mnogi, predmnijevam, došli s očekivanjem na čijoj su strani autori, tko su good guys a tko bad guys? Nisu se prevarili, Nataša i Borut potvrđuju da su na strani dužnika. Ali im se mora priznati da su zaista dali jako puno materijala s druge strane, gotovo sve bankarske argumente. Također, snažno su istaknuli "glas naroda" kojeg glumi Lucija Šerbedžija, a koji je itekako prebacivao krivnju na dužnike čiju će odluku da se zaduže lako moguće krpati porezni obveznici. Ako banke dobiju odštetu na sudu. Kako međutim kriviti dužnike, a ni posljednje "rješenje", zakon koji im je omogućio da pretvore kredite u francima u eurske, većini njih nije bitno olakšao teret, najmanje najsiromašnijima. I dalje su u riziku, i dalje pod skoro istim teretom. Samo su bogati, zahvaljujući preračunavanju glavnice, dobili priliku da izađu iz kredita. I to je u predstavi pošteno rečeno.

Tko je dakle kriv za cijeli slučaj? Jesu li krivi dužnici što su se zadužili? Krivnja je česta umjetnička tema, od antičke tragedije do srpskog filma "Bure baruta" u kojem se replika - "Tko je kriv? Tko je kriv?" ponavlja u zlokobnom ritmu! Predstava se otvara prebacivanjem krivnje glumcu Pjeru Meničaninu da je zavodljivo u spotovima mamio građane da se zaduže. Zamjera mu jedan od dužnika iz Crne knjige koju je izdala Udruga Franak. Meničanin se brani.

TKO JE KRIV?

Ako je Meničanin kriv, kaže Šeparović, onda bi se moglo okriviti i redatelje tih spotova, tekstopisce, sve koji su na njima radili, reklamne agencije. Ali, ako oni nisu krivi, zašto krivnju osjećaju službenici banaka koji su također te kredite prodavali klijentima ne bi li zaradili plaću. Neki su ih, svjedoči predstava, odgovarali od franka, nagovarali na euro. Nisu oni ništa više krivi od Meničanina. Jesu li krivi njihovi šefovi? No u predstavi se spominje istina da su neke banke kredite u francima ponudile tek kad su morale, kad su im klijenti počeli odlaziti u banke koje su davale takve kredite. Otprilike isto opravdanje mogu ponuditi i njihove banke majke - zadržavale su klijente. Pa ni banka koja je prva ponudila kredite, a koji nisu bili protuzakoniti, nije mogla znati u što će se sve izroditi - nije kriva, privlačila je kupce. Je li kriv HNB? I on ima opravdanje koje predstava marljivo bilježi. HNB je upozoravao na rizik, a nije imao ni snage onemogućiti dužnike da dođu do jeftinijeg stana. Tko je kriv?

Svi smo dio ovog sustava, na neki ga način reproduciramo, kaže Šeparović. Nitko nije nevin. Drugim riječima, na pitanje tko je kriv nije u stanju odgovoriti? Zato su autori skloni cjelovitoj promjeni sustava. Ali kako? Na tradicionalni umjetnički način - na pozornici se pojavljuje deus ex machina i izbriše dug. A mene ostavi bez penzije. Da kao Sganarelle u svjetskopovijesnom vrtlogu zasitničarim - A moja pemzija?!

Deus ex machina (Perković) tvrdi "da se to lako može učiniti u stvarnosti", no tako se to može izvesti samo u predstavi, samo u umjetnosti. U stvarnosti to ne funkcionira. Tvrdnja se čini banalnom: zar ne znaju svi razliku između umjetnosti i stvarnosti. Znaju li?

Nemam ništa protiv katarze u kojoj se dug jednostavno prebriše (i sve počinje ispočetka). No razlikujem umjetnost i stvarnost. Diskusija u hrvatskoj javnosti stvorila je dojam da se to tako može i u stvarnosti. Da se revolucionarnom akcijom može sustav okrenuti naglavce i "razbiti sve ploče s dugovima". Pomoć najugroženijim dužnicima, pa i onima srednjima, koji stenju pod teretom višedesetljetnog duga, nije bio dovoljno veličanstven cilj ni hrvatskoj javnosti ni Udruzi Franak.

Poticaj Borutu Šeparoviću da se na umjetnički način bavi ovom temom bio je performans u kojem je Udruga Franak spremila Crnu knjigu, zapise u trezor iz kojeg će biti izvađena za sto godina. Kako će tada izgledati financijski svijet, pita se Šeparović? Hoće li ljudi iz budućnosti uopće razumjeti o čemu je riječ? Hoće li postojati franak? Vrlo je vjerojatno da hoće, misli Šeparović, ali hoće li postojati kuna? E, to je već nešto drugo. Hoće li postojati ovi trilijuni državnih, privatnih, poslovnih dugova? Koji svakog dana, svake sekunde, dok traje predstava, tko zna kako, tko zna zašto, rastu.

IRONIČNO JE DA SE SADA, KAD JE MLIJEKO PROLIVENO, A PRIJETI DA SE KRIVNJA PREBACI NA GRAĐANE, PREDLAŽE POREZ NA AKTIVU

Šeparović sebi može dopustiti da posegne za deus ex machina. Tim se rješenjem smiješta u umjetničku tradiciju staru tisućama godina, u vrijeme kad su dugovi, kaže Biblija, brisani jednim potezom.

Zato njemu u predstavi nisu potrebni političari. Koga od njih da uzme, pita? Jadranku Kosor, koja je prva rješavala problem švicarca, ali - tvrdi Šeparović - dužnici time nisu bili zadovoljni. Znam neke koji jesu, no prevladalo je opće raspoloženje da se ima učiniti nešto radikalnije.

I Linićevo spuštanje kamate na 3,23 Udruga Franak službeno je proglasila tek "socijalnim", ponovo dakle nedovoljnim. Tražilo se više. Tražilo se kompletno preslagivanje sustava. Nešto poput onoga što se događa u predstavi Crna knjiga.

KOLATERALNE ŽRTVE

Autore predstave podsjetio sam da revolucija uobičajeno nosi kolateralne žrtve. Odgovorili su da i sam ovaj sustav proizvodi žrtve jer je uspostavljen na nejednakoj raspodjeli bogatstva i moći. Upravo zato ih zanima perspektiva sveobuhvatne promjene. Nisam u stanju ići tako daleko. Postoje ljudi sada i ovdje, koji su pali i ne mogu se ustati bez pomoći, kao i ljudi koji su na rubu. Promjena svijeta je perspektiva, oni su tu. Šeparović i Mihoci to znaju, kao što znaju i da dug nije kapitalistički izum (a kad se malo bolje razmisli, nije uvijek ni tako negativan). U emisiji je Šeparović naslutio da je dug, obaveza, sastavnica zajednice od prapočetaka. (Monetizacija, numeriranje duga, njegov brojčani iskaz, druga je priča.) Problem koji se oteo kontroli, jer je stvorio nevjerojatne tenzije koje se u kazalištu gotovo mogu opipati, riješio je umjetničkim sredstvima.

RJEŠENJE U VJEČNOSTI

Umjetničko rješenje traži se u vječnosti, u nekoliko tisuća godina povijesti, u sto godina budućnosti. Zato nije čudno što su iz predstave ispušteni političari. U stvarnosti, obje su se strane borile za utjecaj na političare. Bankari na svoj tradicionalni način, lobiranjem, koje više ne igra. Dužnici masovkama i medijskim pritiskom. U stvarnosti, političari su rješenje (lijevo!?) trebali pronaći sada i ovdje, olakšati teret današnjim dužnicima. Po mojem osjećaju za pravdu, prvo najteže ugroženima, onda onima koji su pali u beznađe, koji svoj život životare. A da se oni koji se mogu izvući, koji su spekulirali s dugom, sami snađu.

Ironično je da se sada, kad je mlijeko proliveno, a prijeti mogućnost da se krivnja (da, krivnja) prebaci na sve građane, predlaže da se uvede porez na aktivu. Danas to vjerojatno ne bi prošlo bez tužbe, ali kad je prije predloženo da se uvede taj porez i osnuje fond iz kojeg će se teret olakšavati prema socijalnim kriterijima, to je odbačeno. Kao i sva nedovoljno revolucionarna rješenja.

Publika koja je došla u kazalište bila je i u stvarnosti na strani dužnika, kao i autori predstave. Nevolja je što je javnost i u stvarnosti očekivala "umjetničko rješenje", potez iPadom Pro. Nije problem u umjetničkom videnju problema franka, ono je sugestivno. Problem je što su se očekivanja da se nađe revolucionarno rješenje nametala i u stvarnosti. Pročitajte na primjer uobičajenu papazjaniju Srećka Horvata o dugu i franku na Facebook stranicama Montažstroja. Lako je tako biti ljevičar. Pravi su ljevičari u povijesti poznavali ekonomiju i politiku. Znali su zašto onaj dug tijekom večeri, i kad se nitko ne zadužuje, naraste.

Presscut d.o.o. -- Domagojeva 2, 10000 Zagreb, Croatia -- tel.: +385 1 4550 385, fax.: +385 1 4550 407 -- www.presscut.hr -- helpdesk@presscut.hr